

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Камелия Цолова, доцент по гражданско процесуално право в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по професионално направление 3.6. Право /Граждански процес/ в СУ „Св. Климент Охридски“.

Автор на дисертационния труд: **ДЕЛЯН РУМЕНОВ ДЖУРОВ**

Тема на дисертационния труд: **„Производство по колективни искиове“**

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД-38-184/28.03.2025 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

1. ДАННИ ЗА ДОКТОРАНТА И ДОКТОРАНТУРАТА

Делян Джуров е зачислен като редовен докторант в ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“ по Научна специалност 3.6. „Право“, докторска програма „Граждански процес“ на 01.03.2021 г. със Заповед № РД 20-631/25.02.2021 г. и срок за завършване на докторантурата - 01.03.2024 г. с научен ръководител проф. д-р Валентина Попова. Темата на дисертационната работа „Производство по колективни искиове“ е утвърдена от Факултетния съвет на Юридическия факултет на заседание от 20.04.2021 г. /ПРОТОКОЛ № 9/20.04.2021 г./. На същото заседание е приет индивидуалният план за работата на докторанта. Делян Джуров е изпълнил задачите, включени в индивидуалния

му учебен план, и е положил всички докторантски изпити с отличен успех. Докторантът е отчислен с право на защита със Заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” № РД 20-747/01.04.2024 г. Докторантът провежда семинарни занятия по граждански процес от летния семестър на 2022 г. на една група и продължава да провежда такива в качеството на хоноруван преподавател и към настоящия момент.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

2.1. Представеният дисертационен труд представлява първото цялостно монографично изследване на уреденото в Глава тридесет и трета на ГПК особено исково производство „Производство по колективни иски“. Темата несъмнено е актуална, доколкото е посветена на ново производство, което получи регламентация с приемането на действащия Граждански процесуален кодекс и до момента не е било предмет на систематично и цялостно научно изследване. Извън това, особеностите на колективните иски, които в много отношения се отклоняват от българската процесуална традиция, представляват сериозно предизвикателство пред теорията и съдебната практика.

2.2. В дисертацията са идентифицирани и обсъдени всички основни аспекти на колективните иски. Несъмнено достойнство на труда е използваният сравнителен подход, като резултатът е задълбочено изследване по предмета на дисертацията. Работата разкрива задълбочените теоретични познания на дисертанта в сферата на гражданското процесуално право, както и в редица други отрасли на правото, които са засегнати в изследването, и по несъмнен начин разкрива възможностите му за провеждане на самостоятелно научно изследване.

2.3. Дисертацията е в обем от 413 страници, като включва: заглавна страница, увод, четири глави, разделени на параграфи и точки, и заключение. Има съдържание, списък на по-често използвани съкращения, библиография

включваща 178 източника на български и на други езици. Бележките под линия са общо 1038.

В **увода** е очертан предметът и целите на научното изследване, както и мотивите за избор на темата с оглед на нейната научна и практическа актуалност.

В **глава първа „ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА“** се съдържа исторически и сравнителноправен преглед на производства по колективни и сходни на тях искове в англо-саксонската и континенталната правни системи, като е проследено и развитието на защитата на колективните интереси по исков ред в България. В тази глава дисертантът е извел и понятието за колективен иск, като е изложил съображения в подкрепа на вече предложеното в теорията разбиране, че в чл. 379, ал. 1 ГПК се съдържа легална дефиниция, която обхваща осъдителните искове по чл. 379, ал. 3 ГПК и установителния иск по чл. 379, ал. 2 ГПК. Същевременно е направено разграничение от други искове, които подлежат на разглеждане по реда на производството по колективни искове, колективни искове, които се разглеждат по реда на друго специално производство, уредено в специален закон и такива, с които се защитават колективни интереси, но се разглеждат по реда на общия исков процес. Отделено е внимание и на т.нар. представителни искове по Директива 2020/1828.

Втора глава „ПРЕДМЕТ. СТРАНИ. ДОПУСТИМОСТ“ фокусира вниманието на автора върху специфичните характеристики на колективния иск. Предложен е анализ на основанието на колективния иск, включително на нарушението, като негов елемент. Изследван е и колективният интерес, като са разгледани и очертани неговите белези. Обсъдени са различните категории легитимирани да предявят колективен иск лица, както и специфичните въпроси, свързани с процесуалната легитимация на тези лица. Тук са

разгледани и общите и специфичните условия за допустимост на колективния иск и правилата за тяхната проверка.

В глава трета „ОСОБЕНОСТИ В ПРОЦЕДУРАТА“ са обсъдени особените правила при подготовката на делото, възможното поведение на легитимизираните лица, които не са предявили иска, включително е обърнато внимание на процесуалното положение на присъединилите се към иска лица, правилата при разглеждане на делото както при неговото типично развитие, така и при някои усложнения. Обсъдена е и проблематиката, отнасяща се до постановяването на привременни мерки в производството.

Глава четвърта е посветена на решението и неговите последици, като обхваща материята на постановяването на решението и видовете съдебни решения, които могат да бъдат постановени в производството по колективни искове. Обсъдени са последиците на съдебното решение - особеностите в обективните и субективните предели на СПН, изпълнителната сила на решението по иска и постановените мерки. Разгледани са и въпросите, свързани с разноските в това производство. Отделено е внимание и на материята, свързана с пороците на решенията и способите за защита срещу тях.

В заключението са обобщени достигнатите изводи и част от предложенията de lege ferenda.

Посочената в справката литература е дискутирана в съдържанието на научното изследване, като изключително добро впечатление прави коректната полемика с тезите, които не се възприемат, както и допълващите собствени аргументи относно тезите, които се възприемат от дисертанта.

Избраната структура на дисертацията е логична и съответства на нейния предмет.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В съдържателно отношение представената дисертация съдържа редица тези и изводи с приносно значение:

3.1. Несъмнено самостоятелно достойнство на дисертационния труд е това, че той е първото монографично изследване на института на колективните иски в българската литература, съдържащо исторически и сравнителноправен анализ на процесуално явление, което е чуждо на българската процесуална традиция. Заслужава да се изтъкне и подробно разгледаното влияние на правото на ЕС при формиране на националната уредба на института.

3.2. Изводи с теоретична и практическа значимост са достигнати при анализа на действащата уредба, включително в случаите на т. нар. „специални клаузи“, които препращат към правилата на разглежданото в дисертацията особено исково производство. Следва да се сподели отрицателната оценка на подобен законодателен подход по отношение на случаи, които попадат в обхвата на чл. 379 ГПК. Заслужава подкрепа и разбирането, че: „Когато законодателят е предвидил приложимостта на производството по колективни иски към случаи, които не биха попаднали в рамките на чл. 379 ГПК, това следва да е наложено по едно или друго съображение. В подобни хипотези съществуването на съответните препращащи правила към глава 33 ГПК е оправдано. Също така обаче трябва да се обърне внимание на факта, че прилагането на правилата на особеното исково производство към подобни случаи в цялост би могло да компрометира изцяло смисъла на исковата защита.“ (с. 80).

3.3. Приносни моменти и изводи се съдържат в частта, която е фокусирана върху анализа на характеристиките на понятието колективен интерес, формите на неговото засягане и процесуалното му значение.

3.3.1. В тази връзка в дисертацията колективният интерес е очертан позитивно, като е прието, че „за колективен интерес може да се говори когато не могат да се определят с точност индивидуално увредените от нарушението лица, а също така липсват индивидуални специфики по отношение на всяко едно от засегнатите лица или тези специфики не са от съществено значение с оглед на засегнатия интерес. Засягането на правата на всяко едно лице, което се включва в групата на засегнатите от нарушението лица, е сходно, т. е. всички лица в тази общност се намират в идентично положение по отношение на твърдяното нарушение от гл. т. на засягането им.“ (с. 137).

3.3.2. Много интересни разсъждения и изводи с научно и практическо значение се съдържат в частта, която третира въпроса с обезщетението по чл. 379, ал. 3 ГПК. Подходът на автора към този проблем е следният: „Обстоятелството, че при засягането на колективен интерес накърнени са правата и интересите на отделните увредени лица не поставя пречка пред това те да могат да бъдат поправени или обезщетени от ответника по колективен иск, доколкото обхвата им е ограничен само до степента, в която тези права и интереси са изразени чрез колективния интерес. Както по отношение на засягането на колективния интерес увредените лица са поставени в еднакво положение, така те трябва да са поставени и що се отнася до предоставената защита.“ (с. 143). С оглед на това е достигнат и изводът, който следва да се сподели, че обезщетението по иска по чл. 379, ал. 3 ГПК „може да изразява само равностойността на онези действия, чието осъществяване е необходимо за преустановяване на нарушението или за поправяне на онези причинени от него вреди, по отношение на които отделните увредени лица се намират в идентично положение.“ (с. 143).

3.4. Заслужава подкрепа и аргументираното разбиране в дисертацията, че при осъдителните иски по чл. 379, ал. 3 ГПК „предмет на делото става не

този интерес, а произтичащото от нарушението и засягането на въпросния интерес задължение на ответника да го преустанови, да поправи причинените вреди или да плати обезщетение.“(с. 147-148).

3.5. Иновативни моменти съдържа собственото разбиране на автора, че процесуалното положение на предявилите иска лица се доближава в най-голяма степен до хипотезите на процесуална субституция от вида на суброгацията. Разгледани са различните категории легитимирани да предявят колективен иск лица, както и специфичните въпроси, свързани с процесуалната легитимация на тези лица, като е оригинална тезата, че: „Тя разкрива отделни признаци, както на института на процесуалната субституция, така и на процесуалното представителство“, поради което „институтът следва да бъде разглеждан с оглед действащата нормативна уредба като такъв съчетаващ признаци на различни правни явления, чиято същност и цели обаче, го доближават повече до фигурата на процесуалната субституция“ (с. 175). Издържана е и аргументацията относно вида на процесуалната субституция: „Доколкото основната следваща от процесуалната субституция от вида на застъпничеството последица изглежда липсва от гл. т. на предявилото иска лице, възприетата в чл. 379 ГПК фигура наподобява много повече на случаите на процесуална суброгация. Отделните засегнати от нарушението лица не стават страна в производството по предявения колективен иск, като по правило по делото участва само лицето или лицата, предявили иска.“ (с. 177)

3.6. Все във връзка с особеностите на страните в разглежданото производство, нови в научно и практическо отношение съображения и изводи се съдържат в аргументираното разбиране, че конституираните по реда на чл. 383 ГПК лица имат положението на специфичен вид допълнителна страна с по-ограничени процесуални права, която обаче е различна от третото лице помагач.

3.7. Приносни моменти се съдържат и в частта, в която се обсъжда разгласяването на иска, определянето на привременни мерки в производството по колективни иски, и по-общо изложението относно особените процесуални правила при разглеждането на делото.

3.8. Несъмнено следва да се отбележи и изследването, свързано със специфичните аспекти на съдебното решение по колективен иск и неговите последици. Теоретично и практическо значение има разгледаната проблематика относно обективните и субективни предели на СПН на различните решения по уредените в чл. 379, ал. 2 и 3 ГПК колективни иски.

3.8.1. Следва да се сподели разбирането, че при решението по установителния иск по чл. 379, ал. 2 ГПК „е налице отклонение от принципното положение, че СПН се формира по материални права, доколкото по силата на изрична разпоредба на закона се допуска предявяването на иск, имащ за предмет определени нормативно посочени категории факти. Тези факти имат значение за съществуването на конкретните материални правоотношения между ответника и всяко от увредените от нарушението лица, но с оглед специфичните цели и функции на производството по колективни иски, тези правоотношения не стават предмет на колективния иск, респ. предмет на делото или СПН.“ (с. 310).

3.8.2. Правилна е и тезата, че в хипотезата на чл. 379, ал. 3 ГПК „предмет на СПН при този иск е именно притезанието, по чието съществуване се произнася съдът с влязлото в сила решение.“ (с. 311).

3.8.3. Във връзка със субективните предели на СПН интерес представлява обсъдената хипотеза, касаеща обвързаността на неучастващите в делото легитимирани лица, които са извън кръга на лично увредените от нарушението – организации за защита на увредените лица, на увредения колективен интерес или за защита срещу такива нарушения. В тази връзка в

дисертацията се излагат аргументи, че „(т)е би следвало да са също обвързани от формираната в процеса СПН, макар да нямат качеството на увредени лица и въпреки че не са се включили в процеса. Тяхното положение може да се оприличи и на това на процесуален субституент, когато носителът на спорното материално право вече е упражнил правото на иск. В този смисъл и *de lege lata* може да се приеме, че предявяването на подобен иск е недопустимо.“(с. 320-321). Този извод заслужава подкрепа.

3.8.4. Приносно значение има изследването и изложението, което се отнася до мерките за защита на увредения интерес, доколкото същите не са били предмет на по-детайлно и задълбочено изследване и пораждат редица въпроси, които са обсъдени в дисертацията.

3.9. Внимание заслужават и част от предложенията *de lege ferenda*, особено тези, които са свързани с прецизиране на уредбата с оглед избягване на противоречия при нейното тълкуване и прилагане.

4. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са изискуемите публикации по проблематиката на дисертацията.

5. Оценка на автореферата

Авторефератът е изготвен коректно и е съобразен с нормативните изисквания.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към дисертацията могат да се направят и някои препоръки, които авторът би могъл да обмисли с оглед публикуване на дисертацията и по-нататъшна работа по материята.

6.1. Струва ми се, че изложението би спечелило, ако се намали обемът на цитираните пасажки от използваните източници, като изложените в тях съображения се изведат систематизирано, а не се възпроизвеждат дословно.

6.1. В дисертацията е взето становище по редица спорни въпроси в материята на колективните иски, което предлага благодатна основа за продължаване на дискусията по тях. В тази връзка не мога да споделя безрезервно част от лансираните тези в дисертацията, като само в примерен порядък бих посочила две от тях:

- Струва ми се, че приетото в дисертацията разбиране, че може да се предяви колективен иск при увреждане на колективния интерес от незаконни административни актове, се нуждае от допълнително изясняване и аргументация. В тази връзка бих посочила само, че позоваването на чл. 17, ал. 2 ГПК и на чл. 15 ЗНА не ми се вижда коректно, защото в тези случаи по становището на съда, който разглежда гражданското дело, относно незаконосъобразността на индивидуалния или нормативния (подзаконов) административен акт не се формира СПН. В хипотезата на иск по чл. 379, ал. 2 ГПК обаче, законът изрично допуска самостоятелен предмет на иска да са визираните в разпоредбата факти, вкл. нарушението и неговата противоправност, като в дисертацията правилно се приема, че решението на съда и неговата СПН също имат за предмет и обхват тези факти. Нещо повече, в дисертацията се предлага разбирането, че по тези факти се формира самостоятелно СПН и при решенията по осъдителните иски по чл. 379, ал. 3 ГПК.

– Не споделям и извода, че е допустим отказ от колективен иск. Напълно подкрепям разбирането, че последиците на това действие не биха могли да засегнат неучаствалите в делото увредени лица, тъй като „(ч)л. 386 ГПК разширява субективните предели на СПН само, когато делото приключва с решение. При отказ от иск, съобразно действащата уредба на ГПК, до решение изобщо не се достига. От тази гл. т. отказът от иск не следва да има преклудиращо действие по отношение на правото да бъде предявен колективен

иск от другите легитимирани съобразно чл. 379 ал. 2 и 3 ГПК лица. Затова и извършеният в процеса отказ от правото на иск следва да засяга единствено предявилото иска лице.“(с. 271). Това очевидно доближава последиците на отказа от колективен иск до тези на неговото оттегляне, но без изискване за съгласие на ответника по делото, което ми се струва, че накърнява неговия интерес от приключване на делото с влязло в сила окончателно решение, скрепено със СПН.

Изложените препоръки и съображения в никакъв случай не намаляват общата ми положителна оценка към дисертационния труд и не поставят под съмнение неговата задълбоченост и обоснованост. Вярно е обратното – те доказват визираните качества на изследването и неговия потенциал да поставя въпроси и предлага отговори, с което провокира ползотворна дискусия по материята.

7. Заключение

В заключение на изложеното по-горе, убедено считам, че представеният за защита дисертационен труд на тема **„Производство по колективни искове”**, на редовния докторант **ДЕЛЯН РУМЕНОВ ДЖУРОВ**, отговаря **напълно на нормативните изисквания**, с оглед на което убедено ще гласувам положително на **ДЕЛЯН РУМЕНОВ ДЖУРОВ** да бъде присъдена образователната и научна степен **„доктор“** в професионално направление **3.6. Право/Граждански процес/**.

14.04.2025 г.

гр. София

.....

(доц. д-р Камелия Цолова)